

**Пропозиції Національної асоціації адвокатів України до проекту
Закону України «Про внесення змін до статті 6 Закону України «Про судовий
збір» щодо сплати судового збору за вимоги немайнового характеру»
(реєстр. № 11368 від 24.06.2024)**

Національною асоціацією адвокатів України було проведено правовий аналіз законопроекту № 11368, за результатами якого вважаємо за доцільне висловити такі пропозиції.

1. Щодо доцільності законопроекту № 11368

Станом на сьогодні судовий збір за подання заяв, скарг до суду справляється відповідно до Закону України «Про судовий збір».

Як відомо, вимоги позивачів можуть мати як майновий, так і немайновий характер. Порядок сплати судового збору детально регламентований статтею 6 Закону України «Про судовий збір». Частина 3 вказаної статті Закону України «Про судовий збір», у чинній редакції, передбачає таке:

«За подання позовної заяви, що має одночасно майновий і немайновий характер, судовий збір сплачується за ставками, встановленими для позовних заяв майнового та немайнового характеру.

У разі коли в позовній заяві об'єднано дві і більше вимог немайнового характеру, судовий збір сплачується за кожну вимогу немайнового характеру.

За подання позовної заяви про розірвання шлюбу з одночасним поділом майна судовий збір справляється за розірвання шлюбу і за поділ майна».

Проте з аналізу актуальної судової практики вбачається принципово різний підхід до розуміння і тлумачення норм процесуального права в контексті сплати судового збору.

Так, у Постанові Об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18.09.2023 у справі № 758/5118/21 стверджується таке: *«В одних справах суд, залишаючи касаційну скаргу без руху, виходив із того, що за подання позовної заяви про виселення кількох осіб з житлового приміщення судовий збір підлягає сплаті як за одну вимогу немайнового характеру.*

В інших аналогічних справах суд, залишаючи касаційну скаргу без руху, виходив із того, що виселення кожної зазначеної в позовній заяві особи є самостійною вимогою немайнового характеру, а тому судовий збір необхідно сплачувати окремо за кожну з таких вимог».

При цьому за даними Звіту Державної судової адміністрації України про справляння, звільнення від сплати та повернення судового збору в місцевих та апеляційних судах за 2023 рік, кількість заяв (скарг), судових рішень, у яких справлявся судовий збір у звітному періоді, становила 3 374 140 заяв (скарг). А сума фактично сплаченого судового збору за 2023 рік – 5 405 199 955 гривень (джерело: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023).

Також надходження справ до місцевих судів становило 3,8 млн справ у 2023 році, що на 55 % перевищує показники 2022 року та за деякими показниками перевищує дані за 2021 рік. Надходження справ до судів апеляційної інстанції також зросло на 62 % порівняно з попереднім 2022 роком і перевищило показники 2021 року.

Так, місцеві загальні суди розглянули 2,9 млн справ, окружні адміністративні – майже 590 тис. справ, місцеві господарські – 179 тис. справ, апеляційні суди – загалом 537 тис. справ.

Крім того, за всіма видами юрисдикцій показники 2023 року значно перевищують аналогічні показники 2022 року, а окремі з них є більшими ніж у 2021 році. У минулому році у судах перебувало 1 млн 40 тис. адміністративних справ, 283 тис. господарських справ, 1 млн 245 тис. кримінальних проваджень, 1 млн 505 тис. цивільних справ, 1 млн 34 тис. справ про адміністративні правопорушення (інформація з доповіді Голови Верховного Суду України від 09.02.2024 (джерело: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1554727/>)).

Відтак є всі підстави стверджувати, що захист прав та інтересів у суді, як спосіб захисту особами своїх порушених прав, зростає та набуває ще більшої актуальності, особливо в умовах воєнного стану.

Відсутність диференціації та єдиний підхід до справляння судового збору за різні за характером позовні вимоги матимуть позитивний вплив на процес доступу до правосуддя в контексті статей 6, 13 Європейської конвенції з прав людини.

При цьому звертаємо увагу на таке.

У багатьох справах основною складовою права на суд є право доступу в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутися до суду для отримання захисту своїх прав чи інтересів і що з боку держави не повинні чинитися правові чи практичні перешкоди щодо такої можливості.

Так, Європейським судом з прав людини визначено, що право на доступ до суду має «застосовуватися на практиці і бути ефективним» (рішення від 04.12.1995 у справі «Белле проти Франції»). Суворе трактування національним законодавством процесуального правила (надмірний формалізм) може позбавити заявників права звертатися до суду (рішення від 28.10.1998 у справі «Перес де Рада Каваніллес проти Іспанії»).

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 18.01.2023 у справі № 170/129/21 зазначила, що співвідношення принципу доступу до правосуддя та обов'язку сплати судового збору під час звернення до суду вимагає від суду тлумачити будь-які обов'язки зі сплати судового збору так, щоб жодним чином не ускладнити їх виконання позивачем (заявником, скаржником).

Відтак чітке розуміння підходу до визначення суми судового збору, відсутність двозначності та різних підходів не тільки позитивно впливає на доступ до правосуддя, а й на стан функціонування судової системи.

II. Щодо запропонованого текстового формулювання нової редакції статті

Згідно з порівняльною таблицею від 25.06.2024 статтю 6 Закону України «Про судовий збір» пропонується викласти у такій редакції:

«За подання позовної заяви, що має одночасно майновий і немайновий характер, судовий збір сплачується за ставками, встановленими для позовних заяв майнового та немайнового характеру (незалежно від кількості вимог немайнового характеру).

За подання позовної заяви про розірвання шлюбу з одночасним поділом майна судовий збір справляється за розірвання шлюбу і за поділ майна.».

З метою покращення розуміння вказаної статті пропонуємо замість внесення змін у першому абзаці статті 6 Закону України «Про судовий збір», змінити формулювання другого абзацу цієї статті (і не виключати її із закону), а саме викласти її у такій редакції:

«У разі коли в позовній заяві об'єднано дві і більше вимог немайнового характеру, судовий збір сплачується у розмірі як за одну вимогу немайнового характеру.».

Звертаємо увагу на структурну особливість побудови статті 6 Закону України «Про судовий збір». Так, її перший абзац стосується випадку об'єднання в одній позовній заяві вимог майнового та немайнового характеру, тоді як другий – кількох вимог немайнового характеру.

Зауважуємо, що у разі виключення зі статті 6 Закону України «Про судовий збір» абзацу другого, складеться ситуація відсутності правового регулювання у випадках, коли в позовній заяві об'єднано кілька вимог немайнового характеру.

НААУ вважає, що запропоновані зміни утворюють принцип верховенства права та можливість широкого використання захисту цивільних прав та інтересів судом, як способу захисту в цілому. Окрім цього, з метою усунення неоднакового тлумачення, різних підходів до його застосування на практиці доцільно врахувати вище викладені пропозиції НААУ до законопроекту № 11368.